OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Erityisasiantuntija Joni Korpinen

11.11.2024

Asia: Sopimusneuvottelut Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon (EU-US-sopimusneuvottelut) (U 40/2024 vp – UJ 22/2024 vp)

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Yleistä

EU-US-sopimusneuvottelut alkoivat syyskuussa 2019. Tähän mennessä on ollut yhteensä 12 neuvottelukierrosta. Seuraava neuvottelukierros on marraskuun 2024 lopussa ja sitä seuraava neuvottelukierros on todennäköisesti jossain vaiheessa joulukuuta. Tämänhetkisen tiedon perusteella voidaan odottaa, että neuvottelut jatkuvat myös ensi vuoden alkupuolella, mutta mahdollista on myös nopeampi eteneminen neuvotteluiden teknisellä tasolla.

Yhdysvaltojen osalta tallennettujen sähköisten tietojen hankkimisesta säännellään muun ohella maaliskuussa 2018 hyväksytyssä säädöksessä Cloud Act (The Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act). Siinä ideana on velvoittaa yhdysvaltalaiset palveluntarjoajat noudattamaan Yhdysvalloista saamiaan tiedon esittämismääräyksiä riippumatta siitä, missä tietoa säilytetään ja määritellä edellytykset Yhdysvaltojen ja toisten valtioiden kahdenvälisille sopimuksille koskien suoraa vastavuoroista yhteydenpitoa palveluntarjoajien kanssa.

EU:n sisäiset säännöt oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon (jäljempänä e-evidence-kokonaisuus) koostuu e-evidence-asetuksesta ja –direktiivistä. Asetuksen soveltaminen alkaa elokuussa 2026. Direktiivi on saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä viimeistään helmikuussa 2026 mennessä. E-evidence-kokonaisuuden osalta meneillään on kansallinen täytäntöönpanovaihe. Oikeusministeriö asetti 17.11.2023 työryhmän asetuksen ja direktiivin edellyttämien lainsäädäntömuutosten valmistelemiseksi. Työryhmän toimikausi on tällä hetkellä vuoden 2024 loppuun saakka.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Valtioneuvoston kanta

Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi sen selvittämismahdollisuuksiin. On tärkeää jatkaa työtä sähköisen todistusaineiston saatavuuden tehostamiseksi erityisesti rajat ylittävissä tiedonhankintatilanteissa. Rikostorjunnan tehostamisessa on kuitenkin huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Valtioneuvosto korostaa, että Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä käytävien sopimusneuvotteluiden osalta merkitystä on EU:n sisäisellä asiaan liittyvällä sääntelyllä.

Valtioneuvosto kannattaa sitä, että EU pyrkii neuvottelemaan Yhdysvaltojen kanssa sopimuksen sähköisen todistusaineiston paremmasta saatavuudesta sen sijaan, että jäsenvaltiot tekisivät vastaavia sopimuksia kahdenvälisesti. Valtioneuvosto tukee toimenpiteitä, joilla edistetään sitä, että neuvotteluissa Yhdysvaltojen kanssa saavutettaisiin EU-sääntelyn kanssa yhteensopiva sopimus, jossa otettaisiin huomioon erityisesti EU-sääntelyssä vahvistettu tietosuoja- ja muu perusoikeussääntely taso.

Sopimusneuvottelut

Neuvotteluiden tavoitteena on EU:n ja Yhdysvaltojen välinen sopimus oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon. Tavoitteena on, että neuvoteltava sopimus mahdollistaisi pääosin suoran vastavuoroisen yhteydenpidon osapuolien toimivaltaisten viranomaisten ja yksityisten palveluntarjoajien välillä sähköisten todistusaineiston hankkimiseksi rajat ylittävästi.

Tarkoituksena on, että neuvoteltavana oleva sopimus sisältäisi määräyksiä muun muassa toimivaltaisista tahoista ja viranomaisista, sopimuksen tarkoituksesta ja soveltamisalasta, tietosuojaan liittyvistä suojatakeista, määräysten antamisesta, tietojen luovuttamisesta sekä yleisesti tietojen hankkimiseen liittyvästä menettelystä osapuolten toimivaltaisten viranomaisten ja yksityisten palveluntarjoajien osalta. Lisäksi tarkoituksena olisi varmistaa riittävät suojakeinot ja –takeet perusoikeuksien suojaamisen turvaamiseksi tarpeellisilla menettelyillä. Sopimus koskisi pääasiassa ainoastaan tallennettua sisältötietoa.

EU:n tavoitteena on pyrkiä saavuttamaan EU-sääntelyn kanssa yhteensopiva sopimus (erityisesti ottaen huomioon e-evidence-asetuksen vastaavanlainen sääntely), jossa otettaisiin huomioon EU-sääntelyssä vahvistettu tietosuoja- ja muu perusoikeussääntelyn taso. EU:n näkökulmasta kokonaisvaltaisesti yhteensopiva sääntely e-evidence-asetuksen kanssa on tärkeää, sillä sen myötä jäsenvaltiot voisivat paremmin hyödyntää paraikaa valmisteltavia kansallisia ratkaisujaan EU:n sisäisten sääntöjen osalta.

Lisäksi EU:n kannalta tärkeää on yhden yhtenäisen sopimuksen saavuttaminen koko EU:n kanssa. Tältä osin merkitystä on sillä, katsooko USA voivansa neuvotella yhteistä sopimusta koko EU:n kanssa, koska USA:n asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön (Cloud Act) perusteella kysymys tulisi olla USA:n ja toisten valtioiden kahdenvälisistä sopimuksista.

Neuvoteltavana olevan sopimuksen vaikutukset

Sopimuksen tarkoituksena olisi tehostaa ja nopeuttaa toimivaltaisten viranomaisten rajat ylittävää pääsyä sähköiseen todistusaineistoon. Rikostutkinnallisten tehostamisvaikutusten myötä sopimuksella todennäköisesti kuitenkin olisi joitakin taloudellisia vaikutuksia. EU:n kannalta näiden vaikutusten ei kuitenkaan alustavasti arvioida olevan merkittäviä, mikäli lopullinen sopimus olisi mahdollisimman yhteensopiva e-evidence-asetuksen vastaavanlaisen sääntelyn kanssa.

Sopimus saattaisi toteutuessaan helpottaa sellaisten palveluntarjoajien asemaa, jotka vastaanottavat muista valtioista määräyksiä niiden hallussa olevan tiedon esittämiseksi, mutta joilla ei ole selkeitä sääntöjä siitä, miten niiden tulisi näissä tilanteissa menetellä. Ehdotettu saattaisi myös vaikuttaa jossain määrin vähentävästi poliisin kansainvälisen tiedonvaihdon resurssien tarpeeseen, koska nykyisin poliisille saapuvien tiedonhankintapyyntöjen määrä vähenisi, jos kyselyt menisivät suoraan palveluntarjoajalle.

Mahdollisesta sopimuksesta saattaisi toisaalta aiheutua palveluntarjoajille uudenlaisia tehtäviä, kustannuksia ja hallinnollista taakkaa. Näidenkin vaikutusten osalta merkitystä on sillä, kuinka yhdenmukainen lopullinen sopimus olisi EU:n sisäisen asiaan liittyvän sääntelyn osalta.

Vaikkakin tavoitteena on mahdollisimman yhtenevä sääntely EU:n sisäisten sääntöjen kanssa, tietojen hankkimiseen liittyen eli määräysten antamiseksi voitanee arvioida kuuluvan uudenalaisia tehtäviä kansallisesti toimivaltaisille viranomaisille. Nämä uudenlaiset tehtävät liittyvät pääosin erilaisiin lisäsuojakeinoihin ottaen huomioon, että kyse on EU:n ulkopuolisesta rajat ylittävästä yhteistyöstä. Näiltä osin sopimuksella todennäköisesti olisi joitakin taloudellisia vaikutuksia edellä mainittujen tehostamisvaikutusten lisäksi.